

Stockholms LS håller 1:a majmöte 1979 på Medborgarplatsen. Foto: Leif Hallstam

SAC under 1960-talet

Av G. A. Kronheffer

■ 1960-talet är ett så intressant och händelserikt skede i SAC:s historia att det vore förtjänt av en utförlig historik. Det blir det emellertid inte fråga om här. Då skulle alltför mycket av kalenderns utrymme tas i anspråk. Följande blir därför en kortfattad och därför även ofullständig återblick, där i huvudsak den yttre organisationsutvecklingen kommer att uppmärksammas och något kommenteras.

I det avseendet är 1960-talet intressant och unikt. Det är nämligen en av de mer expansiva perioderna i SAC:s historia. Särskilt gäller det medlemsutvecklingen, men också ifråga om intresset för rörelsens idéer.

Vi ska inleda den här översikten med att se på medlemsutvecklingen. Och då kan det först som sist sägas, att 1960-talet är det första årtiondet efter 1920, för vilket SAC kan redovisa en oavbruten positiv medlemsutveckling för praktiskt taget ett helt årtionde. Uppgången hade börjat redan 1958. Den kom då efter 25 år av nästan oavbruten tillbakagång och säkerligen oväntad för de flesta. Inte heller var det väl många som vågade räkna med att det var inledningen till en längre uppgångsperiod. Ingenting i de närmast föregående årens utveckling gav någon säker antydning därom.

Men så blev det. Medlemsökningen fortsatte, för vissa år i starkt stegrad tempo fram till slutet av 1969 då en stagnation inträdde. *Perioden 1958–1969 är SAC:s*

hittills längsta med oavbruten medlemsökning. Under de åren fick SAC många nya medlemmar, sammanlagt c:a 39 000, varav ungefär 35 000 under de tio åren 1960–1969. Det resulterade i en medlemsökning på c:a 7 500. Av den ökningen faller omkring 6 700 på åren 1960–1969. En jämförelse med närmast föregående årtionde, alltså 1950-talet är intressant och belysande. Antalet nya medlemmar stannade då på något över 20 000. Vad medlemsantalet beträffar blev det en *minskning* på 3 000, trots en uppgång under periodens två sista år.

Skillnaderna är som synes betydande. Slutsatsen kan inte bli någon annan, än att 1960-talet medlemsmässigt blev ett framgångens årtionde för SAC.

Två viktiga faktorer

Varför blev det då så, vad var det som åstadkom denna förändring i SAC:s numerära utveckling? En ingående granskning och analys skulle kanske visa på många orsaker. Men som man så här efteråt minns den tiden, är det två faktorer, som framstår som viktiga och avgörande. Den ena är en kraftigt ökad satsning, ekonomiskt och personellt, på information och propaganda. Den andra är det fackliga missnöje som uppstått och utvecklats hos rätt stora LO-grupper, vilket bl. a. ledde till övergång till SAC. Att nämnda två orsaker var de viktigaste för SAC:s numerära expansion under 60-talet verifieras också av kommentarerna i SAC:s verksamhetsberättelser för åren i fråga. Vi ska ägna några rader åt dessa orsaker.

Ökad informations- och propagandaverksamhet

Först då informations- och propagandaverksamheten. Den tillfördes väsentligt ökade ekonomiska resurser, både ekonomiskt och personellt. I pengar räknat anlogs det c:a 60 procent mera till denna verksamhet under 1960-talet än årtiondet dessförinnan. Det inrättades också en ny tjänst som riksombudsman, med huvudsaklig inriktning på uppgifter inom information och propaganda. Genom denna resursförstärkning blev det möjligt att kraftigt utvidga propagandan och föra ut information om SAC och rörelsens idéer till en vidare krets och nya områden.

Men propagandaverksamheten genomgick också en förnyelse ifråga om organisation, medel och metoder. Det tillsattes bl. a. en central propagandakommitté. Dess uppgift var dels att bedriva egen propagandaaktivitet, dels att aktivisera och samordna distriktens verksamhet och organisera riksomfattande agitationskampanjer. Av nya former för agitationens bedrivande ska här särskilt nämnas vad som kom att kallas *punktagitation*. Den innebar att någon viss plats eller mindre område blev föremål för en systematisk och intensiv agitation. Något i den stilen hade väl även praktiserats tidigare, det nya var att det nu sattes i system på ett annat sätt och fick ökad omfattning. Vid den här tiden började man även försöka att genom annonsering i dagspressen sprida upplysning om SAC.

Propagandaverksamhetens förnyelse tog även sikte på det skriftliga propagandamaterialet: broschyrer, foljers, affischer o. s. v. Det moderniserades, om ut-

trycket tillåtes, såväl typografiskt/journalistiskt som innehållsmässigt. Det var av stor betydelse för att ge det god spridning och för att på den vägen nå ut med upplysning om SAC och rörelsens mål och medel.

Ett framträdande drag i SAC:s propagandistiska aktivitet under 1960-talet var, att den, i högre grad än på länge, tog direkt sikte på att tillföra organisationen nya medlemmar. Både den förut nämnda punkttagitationen och några av rikskampanjerna hade i första hand en direkt medlemsvärvande uppgift och motivering. Denna prioritering i viss mån av medlemsvärvningen skedde dock inte på bekostnad av agitationens ideologiska och opinionsbildande uppgift. De ökade resurser, som hade ställts till propaganda- och informationsarbetets förfogande, möjliggjorde en utvidgning även av idépropagandan. Den inre organisationsdebatten präglades f. ö. av ökad förståelse för vikten av att föra rörelsens ideologi och samhällssyn till torgs.

Ett annat viktigt drag i 1960-talets utåtriktade propaganda var strävan att få fram medverkan och engagemang i arbetet på medlems- och lokalplanet. Det är ingen överdrift om man hävdar att det lyckades över förväntan och att det hade en avgörande betydelse för de resultat som uppnåddes. I det sammanhanget bör den s. k. jubileumskampanjen omnämnas. Den startades i slutet av 1959 inför SAC:s förestående 50-årsjubileum följande år. Kampanjens primära uppgift var att höja SAC:s medlemsantal och Arbetarens upplaga, men den hade givetvis också det vidare syftet att i den fackliga och allmänna samhällsdebatten aktualisera hela det syndikalistiska alternativet. Kampanjen fick ett

starkt gensvar hos medlemmarna. De ställde faktiskt upp över förväntan och det gav snabbt ett gott resultat i ökat antal nya medlemmar. Och Arbetaren tillfördes 1960 över 1 400 nya prenumeranter. Jubileumskampanjen fick under några år sin fortsättning i andra liknande aktiviteter. 1960-talets medlemsökning och ökade intresse för syndikalismens idéer var i hög grad en följd av ökad satsning, aktivisering och förnyelse i fråga om den utåtriktade informations- och agitationsverksamheten.

Övergångar till SAC

Den andra faktorn, som nämndes som en huvudorsak till 1960-talets SAC-framgångar, var det fackliga missnöje, som gjorde sig gällande inom vissa LO-förbund, mer eller mindre markant under hela decenniet, och som bl. a. tog sig uttryck i en större övergång än på länge från LO till SAC. Det sistnämnda skedde framförallt de första åren och i flera fall i form av större gruppövergångar på några platser i landet. Det tilldrog sig stor uppmärksamhet långt utanför SAC och inte minst tidningarna tog upp denna "fackliga revolt" både i reportage och som betydelsefulla nyheter, men också i kommentarer på ledarplats. Givetvis var det mest borgerlig press som ägnade saken intresse, av förstaeliga skäl, men den socialdemokratiska pressen kunde inte heller hålla helt tyst om vad som tilldrog sig.

Utrymmet medger inte en utförlig redogörelse över dessa för SAC:s medlemsutveckling gynnsamma fackliga händelser. Men intresserade kan få veta en hel del

om dem i SAC:s verksamhetsberättelser, där utvecklingen skildras och kommenteras relativt fylligt. Här ska vi något förkortat citera ett avsnitt i 1960 års berättelse, varav framgår hur det började och vad som låg bakom.

”Det var inte bara jubileumskampanjen som bidrog till framgången. Under året har förmärkts en vidgad förståelse för SAC:s idéer, inte bara där SAC sedan gammalt haft insteg utan också hos grupper som förut stått ganska främmande för vår organisation. Det började med att brandmännen i Gävle gick över från Kommunal till SAC följda av en annan större grupp kommunalarbetare. Hos brandmän och andra kommunalanställda på flera håll i landet gjorde sig samma tendenser gällande.

Främsta orsaken till övergångarna var otillfredsställelse löne- och arbetsvillkor. Men man angav också centralismen inom LO som en viktig orsak. Man upplevde en känsla av att vara slagna till slant i den egna organisationen.

En annan grupp som samtidigt började orientera sig mot SAC var oljearbetarna inom Transport. Missnöjet med ett oförsvarligt dåligt avtal drev fram en 'vild strejk' i Göteborg, som arbetarna fick utkämpa inte bara mot arbetsgivarna utan också mot samhället och det egna förbundet. Det blev den tändande gnistan till en allmän rörelse bland oljearbetarna, inte bara i Göteborg utan på många platser: Bort från LO, in i SAC där vi åtminstone har rätten att själva bestämma i egna angelägenheter!”

Så långt ur SAC:s berättelse 1960. De följande års-

berättelserna redovisar i stort sett samma positiva organisationsutveckling; medlemsantalet fortsätter uppåt och intresset för SAC är stort hos löntagarna. Informations- och agitationsarbetet aktiviseras, både centralt och lokalt. I det avseendet blir 1966 ett rekordår, sägs det i årsberättelsen. ”SAC:s ombudsmän och andra aktiva krafter har deltagit i hundratals informations- och diskussionsmöten. Inte sällan har de tillkommit på begäran av personer utanför SAC intresserade för övergång. Lokalt och federationsvis har många goda initiativ tagits i agitationsverksamheten.”

Intresset för SAC inom Transport och Kommunal håller i sig hela tiden. SAC:s transportfederation mer än fördubblar sitt medlemsantal perioden 1960–69, från ca 500 medlemmar till över 1 200 och inom det kommunala expanderade SAC i samma takt. Under 1960 gör SAC också inbrytning på tjänstemannaområdet. Sedan ett större antal tjänstemän anslutit sig bildade de en egen organisation *inom SAC*, benämnd *Tjänstemännens Samorganisation*. Den organisationsbildningen var en avvikelse från SAC:s organisationsplan och den *klassorganisationsidé* den utgår ifrån. Bildandet motiverades av då rådande förhandlingsrättsliga förhållanden men säkerligen också av förhoppningen att därmed öka tjänstemännens intresse för SAC. 1979 års kongress beslöt att denna organisationsenhet skall upphöra.

Men det var inte bara inom nu nämnda och andra nya arbetsgrupper som SAC gick framåt under 1960-talet. Detsamma skedde också där SAC traditionellt hade sin starkaste ställning. Framför allt var framgången mar-

kant inom byggnads- och anläggningsbranscherna, vilket är anmärkningsvärt med tanke på de hinder och svårigheter för SAC, som den från LO-sidan utövade fackliga monopolismen utgör inom denna arbetsmarknad. SAC:s byggnadsfederation fördubblade sitt medlemsantal och redovisade i absoluta tal största medlemssökningen av federationerna.

Renässans för syndikalismen

1960-talet uppvisade också ett ständigt ökat intresse för syndikalismens idéer och principer. Det kom till uttryck på flera sätt och framstod så klart och tydligt, att det från SAC:s sida ansågs motiverat att tala om en *renässans för syndikalismen*. Så skedde i olika sammanhang – bl. a. i uttalanden och resolutioner från kongresser och konferenser. Särskilt utförligt sker det av SAC:s centralkommitté i verksamhetsberättelserna 1968 och 1969. Så här uttalar man sig i inledningen till 1968 år översikt.

”Den syndikalistiska idén har under 1968 upplevt en renässans. Det har manifesterats på flera sätt. Mest glädjande är det ökade intresset både i Sverige och på andra håll för idéer och uppfattningar om samhällets omdaning, som hör hemma i den syndikalistiska idé- och tankevärlden. Här bör då nämnas växande förståelse och intresse inom den fackliga och politiska arbetarrörelsen för den industriella demokratin. Vidare ökat tvivel på centralismens välsignelse och i konsekvens därmed ökat motstånd mot statlig och privat maktkon-

centration och starkare krav på verklig organisationsdemokrati.”

I uttalandet noteras ökad förståelse för syndikalistiska kampmetoder och för den självverksamhet och självständigt handlande, som syndikalismen alltid satt som en förutsättning för verklig frigörelse.

I 1969 års berättelse framhålles det att den renässans för syndikalismen som berörs i 1968 års berättelse, hade blivit ännu mera påtaglig under 1969. ”Jämlikhetskrav som SAC alltid hävdar, ser ut att bli hela den fackliga rörelsens målsättning”, heter det t. ex. Och samma syndikalistiska idéströmmar som gjorde sig gällande i Sverige, ansågs ”i minst samma grad prägla utvecklingen och det sociala skeendet internationellt.” De här citerade uttalandena tillkom ju också mot bakgrunden av den s. k. europeiska ungdomsrevolten med maj-juni händelserna i Frankrike 1968 och en våg av ”vilda” strejker i Sverige, som kulminerade i den långvariga gruvstrejken i Lappland. SAC ansåg med rätta att dessa direkta aktioner bars upp av syndikalistiska idéer och syndikalistisk anda.

Medlemskris

Den medlemsmässiga framgången avbröts i slutet av 1969. Mot bakgrunden av den tidigare utvecklingen och det på flera sätt manifesterade intresset för syndikalismens idé fanns det goda skäl att se stagnationen som tillfällig. Den uppfattningen visade sig vara för optimistisk. I stället blev det början till en långvarig medlemskris. Här ges inte plats för en diskussion om

dess orsaker, och det ligger väl också lite vid sidan om ämnet för den här uppsatsen. Ett par av dem ska emellertid omnämnas.

En orsak kan vara att tydligen en stor del av medlemstillströmningen var föranledd av akut fackligt missnöje med LO:s avtalspolitik och dess löneutfall, och mindre eller inte alls av intresse för SAC som *syndikalistisk* organisation. När så de överdrivna förväntningarna på snabba och stora resultat genom SAC inte infriades, försvagades motivet för att byta ut LO mot SAC. Här kan man väl inte heller bortse från utvecklingen på arbetsmarknaden, med en relativt gynnsam löneutveckling och försöket med solidarisk lönepolitik. Det bidrog säkerligen till att förändra stämningläget, i varje fall dess temperatur.

En andra orsak, som heller inte får förbises och absolut inte undervärderas är den förut omnämnda av LO drivna fackliga monopolismen. Med LO:s ökade dominans i fackligt avseende har dess monopolsträvan kunnat drivas med allt större kraft och "framgång". Ett resultat därav har blivit att rätten för den enskilde att välja facklig organisation fritt och enligt egen övertygelse i realiteten inte alltid existerar. Detta förhållande har nästan alltid försvårat SAC:s verksamhet och hämmat organisationens utveckling. Det är också en av orsakerna bakom 1970-talets medlemsminskning och till att 1960-talets positiva medlemsutveckling ej blev bestående.

Nytt uppsving under 80-talet?

Nu har tillbakagången upphört. Hittills i år (1979) präglas medlemsutvecklingen av en sakta men oavbruten uppgång. Om det är inledningen till en ny längre period av numerär expansion som 1960-talets, är det kanske för tidigt att uttala en bestämd mening om. Men uteslutet är det inte. Det finns åtskilligt i dagens situation, som påminner om just 1960-talet och vad som då skapade betingelser för SAC:s utveckling. Bl. a. har på senare tid förekommit gruppövergångar från LO av samma slag som på 1960-talet. Även det ideologiska klimatet har likheter med 1960-talet.

Den optimistiska syn på SAC:s framtid vi idag möter inom SAC, särskilt hos den ungdom som på senare tid kommit till organisationen, kan därför sägas ha en god verklighetsanslutning. I arbetet på att tillvarata möjligheterna till organisationens utveckling är erfarenheterna från 1960-talets framgångsrika SAC-aktivitet värda att hålla i minnet.

- *G.A. Kronheffer är en av SAC:s veteraner och har suttit i dess Arbetsutskott i flera kongressperioder.*